

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

O čem ten text vlastně je? (Možnosti stylistického rozboru textu)

Yvona Esterková
VŠB-TU

esterkova.yvona@gmail.com

Jana Davidová Glogarová
Ostravská univerzita

jana.davidova@osu.cz

Svět vědy – záhadný i zábavný

Projekt se komplexně zabývá tématem popularizace, medializace a komercializace vědy a výzkumu na Ostravské univerzitě, vzděláváním akademických a dalších pracovníků a studentů v této oblasti a v neposlední řadě podporou a rozvíjením systematické práce se studenty a žáky v oblasti seznamování se s VaV.

<http://projekty.osu.cz/svetvedy/>

Styl

- termín nesouvisí pouze s jazykovědou, ale užívá se ho také v umění, v módě
- umění říct nebo vyjádřit něco různým způsobem (vnější jednotný ráz UD, člověka, doby)
- v jazykovědě **2 důležité aspekty**: **výběrový** (způsob výběru jazykových prostředků při tvorbě komunikátu) a **spojovací** (způsob, jakým jsou jazykové prostředky spojeny ve výsledný komunikát)

Objektivní a subjektivní stylové faktory

- sledujeme proces utváření textu a zjišťovat faktory, které se podílejí na volbě jazykových prostředků v určitém textu = **stylové faktory** (stylové činitele)
  - Subjektivní
  - Objektivní

Pokuste se definovat rozdíl mezi subjektivními a objektivními stylovými činiteli.

Rozhodněte, ve kterých případech se jedná o
stylové faktory subjektivní, a kdy o
stylové faktory objektivní!

Funkce textu, vzdělání, intelekt, prostředí
komunikace a komunikační podmínky,
aktuální emoční stav, stupeň připravenosti
mluvčího, adresát, téma projevu, mluvenost
a psanost, zaměstnání

Objektivní stylové faktory

- funkce textu, prostředí komunikace a komunikační situace, stupeň připravenosti mluvčího, adresát, téma projevu, mluvenost a psanost projevu

Subjektivní stylové faktory

- spjaté s individualitou mluvčího, s jeho osobnostními i sociálními charakteristikami
- vzdělání, zkušenosti, věk, intelekt, pohlaví, postoje, aktuální emoční stav (**individuální faktory**)
- zaměstnání, pracovní zařazení, příslušnost k různým sociálním skupinám (**sociální faktory**)

Úkol: Následující ukázky zařadte k příslušnému funkčnímu stylu a rozhodněte, zda se v případě daných funkčních stylů uplatňují spíše subjektivní, anebo objektivní stylo tvorné faktory.

opřeny potom o rám okenní
dívají se dolů do ulic
odtud ta bezútešnost
odpolední nedělních

oči starých žen
vyplakané a staré
tesklivé a mírné
vy oči obrácené k zániku

Ale jak se Jura vzpřičil a prohnul
dozadu, chtěje se vyrovnat
Adamovi, ostří sekery hlavu
nezasáhlo, škráblo jen čelo a ťalo
plnou silou do života. Objevily se
vnitřnosti.

Jura vypálil ještě jednou. Vyrval se
a s otevřeným životem prchal.
Jasinko se shýbl po jeho pušce a
na šest kroků ho střelil do zad.
Jura padl. Chvíli se zmítal, drásaje
kamení a hryže zemi.

”Utíkej, Metude, utíkej honem, chleba
dostaneš, až sa vrátíš, však si snídal.
Zežeň krávy dohromady a neodchoď od
nich ani na krok. Buď rozumný,
synáčku!”Metod upaluje zpátky nahoru
na pasínek, pobodáván k pospěchu:
”Metude, buď u těch krav, neodchoď od
nich, nebo ...”

Když je dnes člověku dvacet
chce se mu hnusem zvracet
ale těm co je čtyřicet
je toho vyblít ještě více
jen ten komu je šedesát
může jít se sklerózou klidně spát

Práce je především výsledkem terénního výzkumu. Struktura práce je logická, její hlavní cíle jsou zdařile formulovány a hlavní výsledky jsou výslovně uvedeny a jsou reakcí na stanovené cíle. Základem práce jsou výsledky vlastního terénního výzkumu spojeného s geomorfologickým mapováním a provedená morfometrická a morfostrukturní analýza zájmového území. Stěžejní kapitoly práce kombinují poznatky získané při vlastním mapování a poznatky získané ze studia odborné literatury.

Edgar Allan Poe, představitel amerického romantismu, se narodil roku 1809 v Bostonu. Vystudoval literaturu a stal se spisovatelem. Psal především povídky s hororovou a detektivní tematikou, v nichž dokázal vytvořit tajemnou a napínavou atmosféru. K jeho nejznámějším povídkám patří např. Černý kocour, Jáma a kyvadlo a Maska červené smrti. Dodnes je považován za jednoho z nejlepších autorů novel 19. st.

Řečnický styl

Funkční styl rétorický

- Rétorika
  - Praxe i teorie řečnického umění
  - Aristotelés (384 – 322 př. n. l.): Rétorika (pěstování stylu)
  - Démosthénés (384 – 322 př. n. l.) – filipiky (útočné řeči)
  - Marcus Tullius Cicero (106 – 43 př. n. l.) – bohatství obsahu, logická kompozice, působivost

Řečnický styl

- *„Styl veřejných projevů, jejichž hlavní funkcí je zaujmout a přesvědčit kolektivního vnímatele (auditorium) pomocí specifických jazykových prostředků a argumentace racionální (logické) i citové povahy.“ (ESČ)*

Funkce řečnického projevu?

funkce:

- Persvazivní
  - Získávací
  - Přesvědčovací
  - Ovlivňovací
- Informativní
- Rituální

- Susan a Robert Cockcroftovi shrnují všechny způsoby přesvědčování do tří oblastí:
  - přesvědčování mravním jednáním – *ethos* (osobnost a postoj)
  - přesvědčování pomocí emotivního apelování na posluchače a navození určitého rámce smýšlení – *pathos*
  - přesvědčování projevem samotným, kdy je ustanovena pravda nebo aspoň zdánlivá pravda; tedy využívání věcných argumentů – *logos*.

Řečnické útvary

- Politická řeč
  - agitace, manifestační proslovy a projevy, stranické projevy, prezidentské projevy
- Soudní řeč
  - obžaloba, obhajoba
- Duchovní řeč
  - kázání
- Odborná řeč
  - přednáška, referát
- Příležitostná řeč
  - jubilejní projevy a proslovy, blahopřání

Novoroční prezidentské projevy

- Della Hymes „The SPEAKING model“:
  - S – SETTING AND SCENE (SITUACE, PROSTŘEDÍ)
  - P – PARTICIPANTS (PARTICIPACI, ÚČASTNÍCI)
  - E – ENDS (CÍLE, ZÁMĚRY, VÝSLEDKY)
  - A – ACT SEQUENCE (ŘEČOVÝ AKT A JEHO CHARAKTERISTIKA)
  - K – KEY (PODMĚT, KTERÝ VYTVÁŘÍ TÓN, ZPŮSOB A DUCH KOMUNIKACE)
  - I – INSTRUMENTALITIES (FORMY A DRUHY KOMUNIKACE)
  - N – NORMS (NORMY INTERAKCE)
  - G – GENRES (KATEGORIE ŘEČOVÝCH AKTŮ)

Historie vzniku novoročních prezidentských projevů

- 1932 – George V.
- 1933 - T. G. Masaryk (Vánoce)
- 1949 – K. Gottwald – *„urychlené budování socialismu“*
- 1969 – L. Svoboda – *„uplynulý rok nebyl lehký pro nikoho“*

- G. Husák – 1975:

*„Můžeme říci, že uplynulý **rok** 1974 byl ve všech oblastech pro Československo dobrým **rokem**. Důstojně se přiřadil k několika předcházejícím **rokům** v rozvoji našeho hospodářství, životní úrovně a celé společnosti. Dobře pracoval náš průmysl, stavebnictví, zemědělství, příznivé jsou výsledky v ostatních oblastech. Úspěšně jsme zakončili čtvrtý **rok** pátého pětiletého plánu.“*

- *„...bývaly doby, kde mohl prezident na Nový rok přečíst týž projev, který četl před rokem, a nikdo by nic nepoznal.“*
- V. Havel
  - Rob McRea (Havlův první prezidentský novoroční projev jako naprosto ojedinělý, odlišný od kteréhokoliv jiného, který kdy byl někde pronesen.)

Otázka: O čem přesvědčuje auditorium autor textu? Kdo je autorem tohoto projevu?

- *„Milí spoluobčané, čtyřicet let jste v tento den slyšeli z úst mých předchůdců v různých obměnách totéž: jak naše země vzkvétá, kolik dalších milionů tun oceli jsme vyrobili, jak jsme všichni šťastni, jak věříme své vládě a jaké krásné perspektivy se před námi otevírají. Předpokládám, že jste mne nenavrhli do tohoto úřadu proto, abych vám i já lhal. Naše země nevzkvétá!“*

Lexikální a sémantická analýza novoročních projevů

- Jaroslava Hlavsová – tzv. autorizovaná slova:
  - *smysluplný, nadosobní, stav obecné mysli* (ve významu „veřejné mínění“), *veledůležitý, jakýsi, oslovit* (ve významu „zaujmout“), *život v pravdě* (odkaz na Jana Patočky), *sebestřednost a vzdálený horizont*

Analýza tzv. klíčových slov

- *klíčový* – „mající zásadní důležitost“ (SSJČ)
- D. S. Danaher - *domov, svědomí a klid*
- Mike Scott:
  - Slova, která mají ve zkoumaném textu v porovnání s větším referenčním korpusem buď výrazně vyšší, nebo výrazně nižší frekvenci. Slova s vysokou frekvencí je pak možné považovat za ta, která jsou pro daný text zásadní.

Havlovy novoroční projevy (bez daného projevu)

- 1990
  - 1 **REPUBLICE**
    - (R. McRea – *Za lidskou republiku*)
- 1991
  - 1 OBRACÍM
- 1992
  - 1 HLEDÁME
- 1994
  - 1 **STANDARDNÍ**
- 1999
  - 1 **ZDÍ**
  - 2 **ZDI**

Havlovy novoroční projevy (včetně daného projevu) a Klausovy novoroční projevy

- 5 SPOLEČNOSTI
- 6 ZEMĚ
- 11 SVĚTA
- 13 SPOLEČNOST
- 14 SPOLUOBČANÉ
- 22 OBČANŮ
- 26 OBČANSKÉ
- 30 NADĚJE
- 36 VŮLE
- 38 VĚŘÍM
- 39 ŽIVOTĚ
- 40 NADĚJI
- 41 SVĚT
- 42 SPOLEČENSTVÍ
- 43 RŮZNÝCH
- 44 RŮZNÉ

Havlovy novoroční projevy (včetně daného projevu) a Husákovy novoroční projevy

- 5 SPOLEČNOSTI
- 6 ZEMĚ
- 11 SVĚTA
- 12 SPOLEČNOST
- 14 SPOLUOBČANÉ
- 22 OBČANŮ
- 26 OBČANSKÉ
- 29 NADĚJE
- 33 VŮLE
- 37 NADĚJI
- 39 ŽIVOTĚ
- 40 VĚŘÍM
- 43 SVĚT
- 45 SPOLEČENSTVÍ
- 46 PATŘÍ
- 49 SVĚTĚ
- 50 PŘÁTELÉ
- 51 PROSTŘEDÍ
- 54 OBČANÉ
- 56 ZPŮSOBEM
- 59 ČLOVĚK
- 60 ZMĚNY
- 61 ČAS
- 62 ČESKÉ
- 66 VŮLI
- 67 SPOLEČNÉ
- 69 **ODPOVĚDNOSTI**
- 70 OBČANSKOU
- 75 **PRÁCE**
- 76 **VÝSLEDKY**
- 77 **NÁRODNÍ**
- 78 **ROKU**

Havlovy novoroční projevy (včetně daného projevu), Husákovy a Klausovy novoroční projevy

- 2 **PRÁCE** -
- 3 NÁRODNÍ -
- 4 VÝSLEDKY-
- 5 ROKU -

výsledky

- nejvíce výsledků – V. Havel a V. Klaus
- nejméně výsledků – V. Havel, G. Husák a V. Klause
- 1990 – **republice**
- 1994 – občanská společnost, rozdělení, **standardní**
- 1998 – věci, **poměry**
- 1999 – **zdí, zdi**
- ve srovnání s texty G. Husáka: - **práce**, - národní, - výsledky, - roku

Funkční styl odborný

- cílem je formulace přesného, jasného a relativně úplného sdělení
- dominuje pojmová složka, propracovanost
- potlačení emocionality
- forma textu by měla vnímatele vést k přesné a jasné představě o předmětu sdělení; primární odborněsdělná funkce textu
- výrazné rysy **intertextovosti** – odkazy na literaturu, citace,
- odborné texty vystavěny také s ohledem na míru znalostí a zkušeností očekávaného příjemce

- promyšlená kompozice, přesná stavba vět
- terminologie
- dnes nejen teoretická vědecká díla, ale i potřeba komunikátů zaměřených na předání informace širšímu okruhu příjemců (prakticky odborné projevy, populárně naučné texty)
- klasický středoevropský model odborného textu dnes narušován i průnikem angloamerického stylu (esejistická forma, živá, názorná a zajímavá prezentace i vysoce teoretických závěrů, užití 1. osoby, např. Umberto Eco)

Otázka: Které objektivní stylové faktory se uplatňují ve funkčním stylu odborném?

Horizontální a vertikální členění odborných textů

- **horizontální linie**

- popisný název
- jasně dělení
  - úvod – obecný charakter, vstup do textu
  - stať – řešení zvolené problematiky
  - závěr – shrnuje výsledky práce
- kapitoly – přísně monotematické (platí rovněž pro jednotlivé odstavce)

- **vertikální linie**

- základní text
- doplňující text – poznámkový aparát, odkazy na odbornou literaturu, citace, parafráze

Citační norma

- *„...je však nutné uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“*
- ČSN ISO 690:1996, ČSN ISO 690-2:2000
- <https://sites.google.com/site/novaiso690/home>